

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансово-економічної безпеки
та інтелектуальної власності

КУРСОВА РОБОТА НА ТЕМУ:
«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ
ТАЄМНИЦЬ»

Студента 1 курсу магістратури
групи ФЕБм - 12
Галузі знань 1801 – специфічні категорії
Спеціальності 8.18010014 “Управління
фінансово-економічною безпекою”
Котович Ю. М.

Керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ 2016

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Історико-правовий аналіз кримінально-правової охорони державної таємниці.....	5
Розділ 2. Загальна характеристика складу злочину у сфері охорони державної таємниці.....	15
Розділ 3. Використання відомостей, що становлять державну таємницю при здійсненні кримінального провадження.....	24
Висновки	31
Список використаної літератури	33

Вступ

Актуальність теми. Конституція України у ч. 1 ст. 17 проголосила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Це положення Основного Закону зумовлює розробку та впровадження належних засобів охорони вказаних цінностей. Безумовно, всі ці засоби мають здійснюватися в межах правового поля. Враховуючи той факт, що ХХІ ст. оголошено ерою інформаційного суспільства, на перший план висувається захист інформаційної безпеки будь-якої держави, у тому числі й України.

Успішність виконання державою своїх функцій певною мірою залежить від збереження в таємниці окремих аспектів своєї економічної, наукової, оборонної та деяких інших видів діяльності. Для цього вживається ряд правових, організаційних і технічних заходів, спрямованих на засекречування відповідної інформації.

Найбільш дієвим засобом тут стає Кримінальний кодекс та Закон України «Про державну таємницю», норми якого в тому числі спрямовані на захист інформації, яку держава певним чином обмежує в обігу. Найбільше ступенів захисту має інформація, віднесена до державної таємниці.

Метою роботи є дослідження сучасних доктринальних та нормативних тенденцій щодо захисту державної таємниці. Для досягнення поставленої мети у роботі досліджувалися наступні завдання:

- проаналізовано історико-правові аспекти кримінально-правової охорони державної таємниці;
- здійснено загальну характеристику складу злочину у сфері охорони державної таємниці;
- визначено особливості використання відомостей, що становлять державну таємницю при здійсненні кримінального провадження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини які виникають при вчиненні дій щодо розголошенні державної таємниці, що мають ознаки

злочину.

Предметом дослідження є законодавство України та інших держав, що встановлює кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці, наукові погляди, доктрини, концепції з питань кримінально-правової охорони відомостей, що законом віднесені до державної таємниці

Розділ 1

Історико-правовий аналіз кримінально-правової охорони державної таємниці

З'ясування **сучасного** стану кримінально-правової охорони державної таємниці скрізь призму її історико-правового розвитку дозволяє засвідчити генезис проблем **кримінальної** відповідальності за окремі види злочинів на базі аналізу **кримінального** законодавства попередніх років і практики його застосування, виявити тенденції розвитку законодавства, простежити його взаємозв'язок із соціально-економічними умовами життя суспільства і **держави**, а також розвитком інших галузей права. Це, **у свою чергу**, дає можливість окреслити шляхи вдосконалення чинного **кримінального законодавства** на сучасному етапі [1, с. 303].

Історико-правовий аналіз розвитку **вітчизняного кримінального** права показує, що **поняття «державна таємниця»** на різних етапах становлення **нашої** держави було або відсутнє **взагалі**, або мало неконкретний, розпливчатий характер.

Так, **У Розділі IV «Про державну зраду»** Кримінального уложення 1903 р. (ст. 111) передбачалася відповідальність за публікацію або повідомлення уряду або агенту іноземної держави, яка не знаходиться у стані війни з **Росією**, плану, малюнка, документа, копії з них або відомостей, які свідомо мусили, з погляду зовнішньої безпеки **Росії**, зберігатися в таємниці від **іноземної** держави [2].

З диспозиції вказаної статті було **дуже** складно визначити, які саме плани, малюнки, документи мають **важливе державне** значення, що ускладнювало застосування даної норми. Разом з тим, це є **чи не** перша згадка **саме** про кримінально-правову охорону державної таємниці, що

підкреслювало її значення .

Кримінальний кодекс УРСР 1922 р. також не містив визначення державної таємниці і не передбачав самостійної норми про відповідальність за її розголошення .

Як зазначає В. А. Мазуров, на той час першочерговою потребою було ухвалення нормативного акта, що розкривав би поняття державної таємниці. В ухвалі ЦВК РНК від 14.09.1925 р. «Про шпигунство, а також про збирання і передачу економічних відомостей, що не підлягають оголошенню» вперше зазначалося, що державною таємницею, яка спеціально охороняється, вважаються відомості, наведені в особливому переліку, затвердженому РНК СРСР 27 квітня 1927 р. У цьому ж році було ухвалено Положення про військові злочини, ст. 25 якого визначала відповідальність військовослужбовців за розголошення державної, військової таємниці, розголошення військових відомостей, що не підлягають розголошенню, але які не є державною таємницею, що спеціально охороняється. Вказане положення знайшло своє відображення у КК РРФСР 1926 р. Відповідальність за розголошення військової таємниці або втрату документів, що містять військову таємницю, передбачалася й у ст. 259 КК РРФСР 1960 р. [3, с. 43].

Статтею 54–6 цього кодифікованого акту передбачалась кримінальна відповідальність за шпигунство, згідно з якою шпигунством визначалася передача, викрадання або збирання для передачі відомостей, що за своїм змістом становлять спеціально охоронювану державну таємницю, чужоземним державам, контрреволюційним організаціям або приватним особам. Була передбачена кваліфікуюча ознака злочину – спричинення або можливість спричинення особливо тяжких наслідків для інтересів СРСР.

У примітці до статті 54–6 КК УРСР було встановлено, що під спеціально охоронюваною державною таємницею варто розуміти перелік тих

відомостей, список яких публікується РНК. 27 квітня 1926 року була видана Постанова РНК СРСР «Про затвердження переліку відомостей, які за своїм змістом є спеціально охоронюваною державною таємницею» [4]. Це був перший відкритий перелік, відповідно до якого відомості поділялися на три групи: військового характеру, економічного характеру і всілякі інші відомості. Зазначений перелік чітко визначав, які відомості визнаються державною таємницею, тобто є предметом злочину, передбаченого ст. 54–6 КК УРСР.

Важливою перевагою цього кодексу було доповнення ст. 54–6 КК УРСР новою другою частиною, в якій передбачався такий склад злочину як економічне шпигунство. Економічним шпигунством вважалася передача, викрадення чи збирання з метою передачі чужоземним державам, контрреволюційним організаціям або приватним особам економічних відомостей, що не є за своїм змістом спеціально охоронюваною державною таємницею, але не підлягають розголошенню через пряму заборону законучи розпорядження керівників відомств, установ і підприємств, за винагороду чи без винагороди вказаним вище організаціям і особам.

Недоліком кримінального законодавства УРСР 1927 – 1943 років було те, що за розголошення державної і військової таємниці і за розголошення військових відомостей, що не підлягають розголошенню, але не є спеціально охоронюваною державною таємницею (ст. 25 Положення про військові злочини 1927 року), кримінальній відповідальності підлягали лише військовослужбовці. Що стосується приватних чи посадових осіб, то радянське кримінальне законодавство не мало спеціальної норми про відповідальність їх за розголошення державної таємниці, крім випадків державної зради

Вказані недоліки було усунено з прийняттям Указу Президії Верховної Ради СРСР від 15 листопада 1943 року «Про відповідальність за розголошення державної таємниці і втрату документів, що містять державну таємницю» [5]. Указв становив відповідальність за:

— розголошення посадовими особами відомостей, що складають державну таємницю, а також втрату документів, що містять такі відомості, у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років, якщо ці дії за своїм характером не спричиняють більш тяжкого покарання, чи позбавлення волі на строк до десяти років, якщо вони спричинили чи могли спричинити тяжкі наслідки;

— умисне розголошення приватними особами відомостей, що є державною таємницею, у виді позбавлення волі на строк до трьох років, якщо ця дія за своїм характером не спричиняє за законом більш тяжкого покарання.

9 червня 1947 року. був прийнятий новий Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про відповідальність за розголошення державної таємниці і втрату документів, що містять державну таємницю» [6].

Крім відповідальності за розголошення державної таємниці, а також відомостей, що не підлягають розголошенню, кримінальним законом охоронялася таємниця попереднього слідства, дізнання чи ревізійного обстеження. За розголошення інших таємниць кримінальна відповідальність не передбачалася. Цей недолік було усунуто з прийняттям КК УРСР 1960 року [7], в якому було передбачене детальне розмежування відповідальності за незаконне поводження з інформацією з обмеженим доступом.

У науковій літературі зустрічаються різні визначення державної таємниці. Так, М.Д. Дурманов розглядає державну таємницю як важливі для радянської держави відомості, які на користь країни мають бути відомими тільки строго певному колу осіб [8, с. 3].

Вказане поняття, було сформульоване дуже широко, не конкретизоване, у ньому не розкривається, які саме відомості становлять державну таємницю. У поняття «важливі» можна включити різноманітні відомості, що реально могли створювати передумови для судових помилок, а також можливість усунення небажаних правлячому режиму осіб

притягненням їх до **кримінальної** відповідальності за зраду Батьківщині, **шпигунство** . Разом з тим, воно свідчило про **достатньо** високе тогочасне піднесення кримінально- **правової науки** .

На думку Л.В. Савельєва, військову і державну таємницю складають всі відомості, які можуть дати ворогові уявлення про потужність збройних сил, економічний і політичний стан держави [9, с. 58].

У поняття **державної таємниці** Х.М. Ахметшин включає дані військового й економічного характеру, відомості про відкриття, винаходи і пристрої або іншого роду відомості, які за **своїм** змістом можуть бути використані на шкоду інтересам **зовнішньої** безпеки й обороноздатності держави і зазначаються у спеціальному переліку [10, с. 16].

М.М. Іванов вважає, що **державну таємницю складають** передбачені в спеціальних переліках **конкретні** відомості всякого характеру, що особливо охороняються і мають **важливе** значення для оборонних та **інших** державних інтересів і перехід яких в розпорядження іноземної держави може заподіяти **шкоду цим інтересам** [11, с. 101].

Як бачимо, **правове** визначення **державної таємниці**, сформульоване ученими-юристами в 1940-60-х рр., має певні особливості.

По-перше, **відомості, що мали важливе державне** значення і витік яких міг спричинити шкоду **державним** інтересам, або підрозділялися на військову і державну таємницю, або ж відомості військового характеру, що входили в поняття «**державна таємниця**», висувалися на перше місце за своєю значущістю. Це положення, **на нашу думку** , пояснюється, **перш за все** , загальнополітичним становищем **нашої** держави в той період часу – протистоянням двох систем, соціалізму і капіталізму, Великою Вітчизняною війною, домінування ідеології, одним з основних напрямів якої було **прагнення до перемоги соціалізму в усіх країнах світу, тощ о**.

По-друге, **вказані** визначення є неповними, не розкривають зміст державної таємниці, не конкретизовані. Вживаються **такі** характеристики відомостей, як «важливі для держави», що «мають важливе **значення**».

Закон України «Про інформацію» 1992 р. у ч. 1 ст. 20 визначає, що за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. У ч. 1 ст. 21 цього ж Закону вказано, що інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація [12].

Закон України «Про державну таємницю» 1994 р. визначає **державну** таємницю як вид **таємної** інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, **державної** безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може заподіяти шкоди **національній** безпеці України та, які визнані у порядку, встановленому **цим** Законом, **державною** таємницею і підлягають охороні державою [13].

У цьому ж нормативно-правовому акті в останній частині ст. 8 вказано, що забороняється віднесення до **державної** таємниці відомостей, якщо цим будуть лімітуватися зміст та обсяг **конституційних** прав і свобод людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю та безпеці населення. Зокрема, **не належить до державної таємниці інформація** :

- про стан довкілля, якість харчових **продуктів і предметів побуту** ;
- про аварії, катастрофи, ризиковані природні явища та інші надзвичайні події, які наступили або можуть наступити і **загрожують безпеці громадян** ;
- про стан здоров'я населення, його **життєвий** рівень, беручи до уваги харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і **культури населення** ;

- про факти порушень прав і свобод **людини і громадянина** ;
- про незаконні дії **державних** органів, органів місцевого самоврядування **та їх посадових осіб** ;
- інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на **обовязковість** яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена .

Зі змісту наведених законів можна зробити висновок, що жодна з охоронюваних **кримінальним** законом видів таємниці (приватного життя, комерційна тощо) не має такого **детального** , конкретизованого переліку нормативно-правових документів, спрямованих, **перш за все**, на захист секретів. Це пояснюється **високим** ступенем **суспільної** небезпеки, можливістю завдання шкоди **національній** безпеці країни у разі витоку **державних** секретів, а також потребою чіткої правової регламентації діяльності правоохоронних і судових органів із захисту **державної** таємниці.

Аналіз **кримінального** законодавства щодо охорони **державної** і службової таємниці дозволяє виділити дві групи **відповідних** злочинних **посягань**.

До злочинів, що посягають на **державну** таємницю, належать діяння, передбачені ст. 111 КК («Державна зрада»), ст. 114 КК («Шпигунство»), ст. 328 КК («Розголошення державної таємниці»), ст. 329 КК («Втрата документів, що містять державну таємницю»), ст. 422 КК («Розголошення відомостей військового характеру, що становлять **державну** таємницю, або втрата документів **чи матеріалів** , що містять такі відомості»); до діянь, що посягають на **службову** таємницю, — склади злочинів, передбачені ст. 381 КК («Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист»), ст. 387 КК («Розголошення даних досудового слідства або

дізнання»).

Статті 328-330 та ст. 422 КК України розміщені законодавцем у різних розділах Особливої частини КК України. Отже, передбачені ними злочини визнані законодавцем такими, що посягають на різні родові об'єкти. Втім, зміст суспільних відносин, поставлених під охорону зазначених норм, по-перше, вказує на інформаційну сферу як складову безпеки держави. Це дає підстави для віднесення передбачених у них злочинів до діянь, родовим об'єктом яких є суспільні відносини щодо забезпечення безпеки держави, тобто здійснення систематизації першого рівня, про що уже йшлося у цій статті; по-друге, встановлення основного безпосереднього об'єкта діянь, які заподіюють шкоду безпеці держави в інформаційній сфері, дозволить об'єднати їх в одній групі всередині Розділу I Особливої частини КК України.

Таким об'єктом, виходячи з аналізу диспозицій відповідних кримінально-правових норм, є суспільні відносини щодо забезпечення порядку створення, збирання, одержання, набуття, зберігання, використання, поширення відомостей, які містять державну таємницю (ст.ст. 328, 329, 422 КК України) і службову інформацію (ст. 330 КК України).

Отже, суспільно небезпечні діяння, передбачені ст.ст. 328, 329, 330 і 422 КК України, утворюють самостійну групу в системі злочинів проти безпеки держави.

Коло проблемних питань щодо кримінально-правової охорони безпеки держави в інформаційній сфері потребує комплексного аналізу Закону України «Про державну таємницю», положення якого розкривають зміст і об'єм базових категорій, покладених в основу диспозицій ст.ст. 328, 329 і ст. 422 КК України, а отже, сприяють з'ясуванню кола суспільних відносин, поставлених під їх охорону, виявленню прогалин у законі про кримінальну відповідальність і, як наслідок, формулюванню пропозицій з підвищення його якості.

Так, відповідно до преамбули предметом правового регулювання вказаного Закону є суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці. Разом з тим ст. 3 цього Закону сферу його дії поширено на: а) іноземних громадян та осіб без громадянства, яким відповідно до його ст. 27 наданий доступ до державної таємниці (на підставі міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або письмового розпорядження Президента України з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України на підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України); б) передані нашій державі відомості, що становлять таємницю іноземної держави чи міжнародної організації, охорона яких здійснюється у порядку, визначеному цим Законом або, якщо міжнародним договором встановлено інші правила охорони таємниці іноземної держави чи міжнародної організації, у порядку, визначеному правилами такого міжнародного договору України.

Наведене дає підстави для твердження, що не всі врегульовані Законом України «Про державну таємницю» суспільні відносини, посягання на які може заподіяти суттєву шкоду безпеці держави в інформаційній сфері, поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність. Вочевидь, це є недоліком КК України, усунення якого покладено, зокрема, на науку кримінального права.

У зв'язку з цим, вважаємо, що суспільні відносини щодо забезпечення порядку одержання, набуття, зберігання, використання, поширення відомостей, які містять державну таємницю і довірені у встановленому законодавством України порядку іноземному громадянину чи особі без громадянства або таємницю іноземної держави чи міжнародної організації, що стала відома громадянину України у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, повинні бути поставлені під охорону відповідних норм КК України.

Згідно з даними Державної **судової** адміністрації України, протягом 2005-2014 рр. судами усяких рівнів за порушення вказаних кримінально-правових заборон засуджено 28 особи. Вважаємо, що **такі** цифри не можуть бути **яскравим** віддзеркаленням відповідної кримінально-правової охорони державної таємниці, оскільки для розкриття змісту **відповідних** статей КК України потрібно звертатися до інших нормативно-правових актів. Більш того, враховуючи той факт, що за **розголошення відомостей**, що містять державну таємницю, відповідає як суб'єкт **такого** порушення, так і його керівник, то значна частина **відповідних** злочинних посягань є латентними. Тут вступає у дію **дисциплінарне** провадження, проте є відомими і факти притягнення до **кримінальної відповідальності**.

Отже, враховуючи особливий, **специфічний** характер змісту відомостей, віднесених до державної таємниці, й оцінюючи **потенційну** шкоду від їх втрати і масштаби **можливих** збитків, в подібних прецедентах, коли за **службовим** обов'язком **певного** суб'єкта змістом **конфіденційної** інформації виступають відомості, віднесені до державної таємниці, питання про відповідальність цього суб'єкта за їх розголошення має вирішуватися в аспектах кримінальної відповідальності за розголошення саме **державних** секретів, а не дисциплінарних або інших заходів.

Розділ 2

Загальна характеристика складу злочину у сфері охорони державної таємниці

Державна таємниця позначається як вид **таємної** інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, **державної** безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди **національній** безпеці України та які визнані у порядку, визначеному Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і **підлягають охороні державою** .

Ст. 328 Кримінального кодексу **України** передбачає відповідальність за розголошення **державної** таємниці. Однією з основних ознак складу злочину, передбаченої вказаною статтею, є предмет даного злочину — інформація, **що становить державну таємницю** .

Інформація розцінюється **державною** таємницею з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять **державну** таємницю, до якого включена ця інформація, чи зміни до нього у порядку, визначеному Законом. Чинним сьогодні є Звід відомостей, що становлять **державну** таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 12 вересня 2005 р. № 440 [15]. На підставі та в межах **цього** Зводу органи **державної** влади України (міністерства й відомства) створюють галузеві **або** відомчі (міжгалузеві чи міжвідомчі) **розгорнуті** переліки відомостей, що становлять **державну** таємницю.

Висновок щодо того, чи є **розголошена конкретна** інформація **державною** таємницею, надає, відповідно до законодавства, **державний** експерт з питань таємниць. Він **також** визначає ступінь секретності

такої інформації і формує висновок щодо шкоди **національній** безпеці України в разі її розголошення. Визначальне значення, **таким чином** , має не гриф секретності, а дійсний зміст відомостей — завдає чи не завдає їх розголошення шкоди **національній** безпеці України в тій чи іншій сфері. Тому в усіх випадках посягання на схоронність **державної** таємниці необхідний висновок Державного експерта з питань таємниць, який несе **персональну** відповідальність за законність і **обґрунтованість** свого рішення про віднесення інформації до **державної** таємниці. Такий висновок має бути **чітко** викладений, уникаючи двозначності, та містити вказівку щодо ступеня **секретності оцінюваної** інформації, наявності шкоди **національній** безпеці у разі розголошення **такої** інформації, а також посилання на конкретний пункт Зводу та **відповідного** розгорнутого переліку, щоб слідчий, прокурор або суд могли перевірити правильність віднесення інформації до **державної** таємниці .

Відповідальність за ст. 328 КК України настає незалежно від характеру відомостей, що становлять **державну** таємницю, які були розголошені (окрім інформації у сфері оборони в окремих випадках). Це має значення **лише** для встановлення тяжкості **завданої** шкоди, тобто ступеня **суспільної** небезпечності вчиненого злочину й може бути врахована судом при врегулюванні питання про призначення винній особі конкретної міри **покарання** .

Суспільна небезпечність розголошення **державної** таємниці достатньо висока. Практично усякий факт порушення встановлених правил поведіння з **державною** таємницею становить джерело небезпеки. Як вказується в юридичних джерелах, при розголошенні **державної** таємниці **суспільна** небезпечність полягає в створенні можливості потрапляння відомостей, що становлять **державну** таємницю, у розпорядження іноземної

розвідки чи інших організацій і осіб, які можуть, використати їх на шкоду державі, суспільству чи окремим громадянам. У результаті вчинення такого злочину порушується схоронність секретної інформації: вона стає надбанням сторонніх осіб, які можуть передати ці відомості ще більш широкому колу осіб, у тому числі й ворожим елементам. Таким чином, порушення схоронності державної таємниці створює загрозу заподіяння шкоди національній безпеці України. Розголошення державної таємниці може призвести до людських жертв та інших важких наслідків з величезними матеріальними або моральними збитками: дипломатичних ускладнень, науково-технічних і технологічних втрат, загроз життю й волі осіб, які співробітничать із правоохоронними органами тощо.

Разом з тим у Кримінальному кодексі України кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за розголошення державної таємниці, розміщена не в розділі «Злочини проти основ національної безпеки», а в розділі «Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації». Тим самим законодавець трохи применшує значення, що має для національної безпеки схоронність державної таємниці, та об'єднує склад окремих злочинів за старою кримінально-правовою традицією як такі, що посягають на «обороздатність держави».

Говорячи про об'єктивну сторону складу розголошення державної таємниці, необхідно зазначити, що вирішальне значення має змістовне навантаження поняття «розголошення». У КК України це поняття не визначено, як і не визначені способів вчинення такого злочину. Однак, правильне розуміння поняття «розголошення» дозволяє визначити коло діянь, які з об'єктивної сторони характеризують склад вказаного злочину, та дозволяє відмежувати його від складу інших суміжних злочинів, а також чітко визначити момент, коли цей злочин вважається закінченим.

Розголошення відомостей, що складають державну таємницю необхідно розглядати як діяння (дію або бездіяльність) особи, внаслідок якого секретна інформація, що була їй довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, була сприйнята хоча б однією сторонньою особою.

Розголошення **державної** таємниці необхідно розглядати як таке діяння (дію або бездіяльність) особи, внаслідок якого **секретна** інформація, що була їй довірена або стала відома у зв'язку з виконанням **службових** обов'язків, була сприйнята принаймні однією сторонньою особою. Розголошення шляхом **активних** дій — це будь-яка форма передачі відомостей, які становлять **державну** таємницю, сторонній особі, що дозволило їй сприйняти такі відомості. Так, розголошення **державної** таємниці може відбутися в усній формі (у відкритому публічному виступі — лекції, доповіді; у довірчій бесіді; під час розмови чи суперечки в **громадському** транспорті, на вулиці, в іншому місці в присутності сторонніх осіб тощо), у **писемній** формі (при листуванні; у відкритих публікаціях; у записах на необлікованих аркушах відомостей, що становлять **державну** таємницю, і наступній їх втраті і т. ін.), у формі **наочної** демонстрації чи **умисної** передачі стороннім особам для передруку, ознайомлення або **іншого** використання матеріальних носіїв **секретної** інформації: предметів, об'єктів, документів чи матеріалів, **відомості** про які становлять державну таємницю .

Розголошення шляхом **злочинної** бездіяльності — це невжиття **належних** заходів щодо збереження **секретної** інформації, у результаті чого стороння особа сприйняла таку інформацію. При цьому «секретноносій», нехтуючи правилами поведінки із **секретними** документами, виробами тощо (через неуважність, безпам'ятність, довірливість), створює умови, за яких стороння особа ознайомилась з **державною** таємницею, тобто не

перешкоджає такому ознайомленню.

Отже, розголошення державної таємниці передбачає обов'язкову наявність у процесі діяння другої сторони — сторонньої особи, яка сприймає зазначені відомості. Однак у тексті статті 328 КК України поняття «стороння особа» відсутнє. Втім вказана дефініція набуває значення конститутивної ознаки складу розголошення державної таємниці, тому вимагає наукового тлумачення.

Сторонньою особою визнається будь-яка фізична особа, яка не належить до кола тих, кому державна таємниця довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків і якій винний не мав права довіряти відомості, що становлять державну таємницю. До таких осіб належать усі громадяни, що не мають допуску до такого роду відомостей, а також ті, кому й за наявності загального допуску дані відомості не були доступні по службі чи роботі. Таким чином, критерієм визначення сторонньої особи необхідно визнати доступ до державної таємниці. Тому під сторонньою особою необхідно розуміти таку особу, яка, виконуючи покладені на неї обов'язки, відповідно до її службових повноважень не має доступу до секретної інформації, що розголошується.

Кримінальна відповідальність настає незалежно від того, скільком стороннім особам стали доступні відомості, що є державну таємницю. Ця обставина може враховуватися судом при вирішенні питання про призначення винному конкретної міри покарання.

Оскільки адресат розголошення є обов'язковою ознакою діяння, доцільно в диспозицію ст. 328 КК України включити поняття «стороння особа», котра є реальним учасником процесу розголошення та визначає суть діяння. Чим точніше виражені сутнісні ознаки в кримінально-правовій

нормі, тим менша кількість помилок **може бути** зроблено при кваліфікації вчиненого.

Важливо визначити **також** змістовне навантаження поняття «сприйняття», від якого **досить** часто залежать, чи буде у діяннях особи міститися склад закінченого злочину, що передбачений ч. 1 ст. 328 КК України. Сприйняття як одна з **форм** пізнання є відображення у свідомості людини предмета чи явища загалом, в сукупності його властивостей, при їх **безпосередньому** впливі на органи **почуттів** людини. Водночас у сприйнятті завжди проявляються **особливості** особистості сприймаючого суб'єкта, тобто в його свідомості інформація, що розголошується, може відбитися лише частково або трансформуватися, **спотворитися**. Якщо особа усвідомила зміст відомостей, що були їй розголошені, та може їх відтворити в обсязі, який свідчить про перехід **державної** таємниці до такої особи, то це закінчений склад злочину. Якщо ж стороння особа нічого пам'ятає або ж володіє **розголошеною** інформацією в такому обсязі, який свідчить про необізнаність цієї особи з **державною** таємницею, то умисне діяння суб'єкта необхідно кваліфікувати як **закінчений** замах на розголошення **державної** таємниці за ст.ст. 15 і 328 КК України.

Отже, розголошення **державної** таємниці, що передбачене в ч. 1 ст. 328 КК України, необхідно вважати закінченим з моменту, коли відомості, що становлять **державну** таємницю, були сприйняті сторонньою особою в обсязі, який свідчить про перехід такої інформації **у власність** такої особи.

Часом можливі ситуації, **коли з причин**, які не залежали від волі винного, умисно розголошені їм відомості **взагалі** не були сприйняті сторонніми особами (внаслідок незнання **національної** мови, глухоти, сильного сп'яніння тощо). Такі невдалі спроби розголошення **державної**

таємниці слід кваліфікувати також як незакінчений злочин.

При протиправному розголошенні державної таємниці винна особа завжди порушує встановлені правила (порядок) поведіння (використання, зберігання, передачі, оголошення тощо) з відомостями, що становлять державну таємницю, які визначені Законом України «Про державну таємницю» і відповідними нормативно-правовими актами — інструкціями, наказами тощо. Однак не можна ототожнювати розголошення державної таємниці з порушенням правил поведіння з нею. Тільки при порушенні таких правил розголошення фактично немає, а та обставина, що відомості могли бути сприйняті сторонніми особами, є лише можливим наслідком порушення. При розголошенні ж ознайомлення з державною таємницею сторонніх осіб — необхідна ознака злочинного діяння [16, с. 59].

Якщо відомості, що становлять державну таємницю, стали відомі стороннім особам при повному дотриманні посадовою особою правил поведіння з такими відомостями, відповідальність суб'єкта виключається. Не буде досліджуваного злочину й у тому випадку, якщо саме сприйняття відомостей не було безпосередньо обумовлене фактом порушення встановлених правил поведіння з державною таємницею.

Досліджуючи питання щодо наявності вини в діях підозрюваного, важливо встановити, чи усвідомлював він, що розголошені ним відомості становлять державну таємницю. Якщо не знав про це і не повинен був за родом службової діяльності знати, то він і не несе відповідальності за таке діяння.

Зазначимо, що при розголошенні особа усвідомлює, що доводить державну таємницю до сторонньої особи (або що не вживає для запобігання цьому належних заходів), але не усвідомлює її не може усвідомлювати

справжній характер адресата у випадку його належності до іноземної держави чи організації і не має наміру ознайомити з такими відомостями іноземну державу, іноземну організацію чи їх представників .

Передаючи державну таємницю іноземній державі, іноземній організації чи їх представникам, суб'єкт державної зради чи шпигунства усвідомлює, що ці відомості будуть використані на шкоду інтересам зовнішньої безпеки України, й бажає цього. При умисному ж розголошенні особа не бажає заподіяна шкоди зовнішній безпеці держави, а в крайньому випадку може лише допустити такі наслідки. У цьому полягає докорінна й принципова відмінність умисного розголошення державної таємниці, що передбачений ст. 328 КК, від випадків розголосу таких відомостей, що утворюють склад державної зради (ст. 111 КК) або шпигунства (ст. 114 КК).

Характеризуючи ознаки суб'єкта розголошення державної таємниці, потрібно зазначити, що кримінальній відповідальності за розголошення державної таємниці за безпосередньою вказівкою у законі підлягають тільки ті особи, яким конкретна секретна інформація була довірена або стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Тобто, йдеться про спеціального суб'єкта злочину.

Отож, кримінальній відповідальності за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, підлягає фізична осудна особа, яка досягла на момент скоєння злочину 16-річного віку і має або мала допуск до державної таємниці, а або взяла на себе письмове зобов'язання щодо збереження (нерозголошення) секретної інформації, довіреної чи такої, що стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Більше того, військовослужбовці й прирівняні до них особи за розголошення відомостей невійськового характеру, що становлять

державну таємницю, які були їм довірені або стали відомі у зв'язку з проходженням служби й виконанням покладених на них обов'язків, також несуть відповідальність за ст. 328 КК України. Хоч стосовно цієї категорії осіб у тексті закону пряма вказівка відсутня, втім їх службове становище засвідчує про те, що вони також є спеціальними суб'єктами. Проте, якщо військовослужбовець розголошує державну таємницю військового характеру, його діяння, за відсутності ознак державної зради, слід кваліфікувати за ст. 422 КК України. Звільнені в запас чи демобілізовані військовослужбовці за розголошення будь-якої інформації, що становить державну таємницю, підлягають відповідальності за ст. 328 КК України.

Між тим у нинішніх реаліях України суб'єктами військових дій, а отже, і носіями відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, часто можуть бути волонтери й учасники добровільних формувань, які не є військовими. Вочевидь, має місце невідповідність суб'єкта цього злочину існуючому об'єкту, що може спричинити колізії між розголошенням військових відомостей волонтером чи добровольцем і можливістю їх притягнення до кримінальної відповідальності.

Проблемним вбачається питання застосування щодо цих осіб норми ст. 328 КК України «Розголошення державної таємниці». Оскільки суб'єкт злочину є спеціальним, у статті передбачено, що державна таємниця стала відома внаслідок виконанням службових обов'язків або була довірена.

Для кваліфікації суспільно небезпечного діяння «розголошення державної таємниці» вже сама формально-логічна вказівка на цей факт у концентрованому вигляді містить констатацію завершеного злочину, а відтак — злочини у сфері охорони державної таємниці є злочинами з формальним складом.

Проте для визначення об'єктивної сторони зазначеної констатації недостатньо. Необхідно враховувати діалектику причинно-наслідкового зв'язку, особливо коли йдеться про втрату документів, що містять державну таємницю. Так, об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 329 КК України, вимагає встановлення причинного зв'язку між порушенням правил, визначеного законом порядку поводження з такими документами чи іншими матеріальними носіями, і втратою документів. Констатація втрати — формально-логічна операція, змістовно ж вона є наслідком головної причини — порушення правил, спеціально встановлених для зберігання, користування, охорони документів чи інших матеріальних носіїв інформації.

Кваліфікуюча, якісна ознака вказаного складу злочину — це спричинення тяжких наслідків.

Розділ 3

Використання відомостей, що становлять державну таємницю при здійсненні кримінального провадження

Потреба у використанні відомостей, що становлять державну таємницю, може виникнути під час кримінального провадження. Це можуть бути операції із носіями секретної інформації, які є речовими доказами у справах про шпигунство, державну зраду або інші злочини у сфері охорони державної таємниці, засекреченими можуть бути відомості про розмір збитків, завданих викраденням або пошкодженням військової техніки, та ін.

Вочевидь, що в умовах загальнодержавного посиленого контролю за зберіганням та використанням таємної інформації кримінальне процесуальне законодавство не може не приділяти увагу особливостям ведення кримінального провадження, що містить державну таємницю. Зокрема, для збереження секретності цих відомостей ч. 1 ст. 517 Кримінального процесуального кодексу України [17] зобов'язує дотримуватися вимог режиму секретності у тому разі, якщо кримінальне провадження містить відомості, що становлять державну таємницю.

З іншого боку, кримінальне провадження має здійснюватися на засадах змагальності та забезпечення права на захист, гласності та відкритості судового процесу. Для цього учасникам кримінального провадження, передусім стороні захисту, потрібно надати можливість ознайомитися з усіма матеріалами провадження. Крім того, учасникам, які ознайомлені з усіма матеріалами, набагато простіше зрозуміти логіку суду під час прийняття рішення. Як наслідок — у них буде виникати менше сумнівів у справедливості прийнятого рішення.

Нормативне регулювання **державної** таємниці у кримінальному провадженні є новелою для **вітчизняного** законодавства. Тому інтерес складає аналіз **кримінального процесуального** законодавства, що регулює особливості здійснення **кримінального** провадження, в якому містяться матеріали, що становлять **державну** таємницю.

У ч. 7 ст. 517 КПК України передбачено, що здійснення **кримінального** провадження, яке містить **державну** таємницю, не є підставою для обмеження прав його учасників, **крім випадків**, передбачених законом та обумовлених необхідністю забезпечення охорони **державної** таємниці.

Правила **кримінального** провадження, яке містить відомості, що становлять **державну** таємницю, встановлені у гл. 40 КПК України. Загальним правилом використання **державної** таємниці у **кримінальному** провадженні є заборона внесення **такої** інформації до **процесуальних** рішень (ч. 2 ст. 517 КПК України). У тому разі, якщо для мотивування рішення потрібно зазначити відомості про **таємну** інформацію, це необхідно зробити **без наведення** в рішенні змісту цієї інформації.

Як вказувалося вище **вичерпний** перелік відомостей, які визнані в Україні **державною** таємницею, міститься у Зводі відомостей, що становлять **державну** таємницю, затвердженому наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440 (з відповідними змінами та доповненнями). У контексті заборони внесення **державної** таємниці до процесуальних рішень слід нагадати, що пунктами 4.12.4 та 4.12.5 Зводу відомостей, що становлять **державну** таємницю, відомості про факт **або методи** проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а також відомості, що дозволяють ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої планується проведення **такої** дії, віднесені до **державної** таємниці з

грифом «таємно». Тому клопотання слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також ухвали слідчого судді про дозвіл на їх проведення містять у собі державну таємницю. Втім, після завершення проведення негласних слідчих (розшукових) дій грифи секретності щодо їх проведення підлягають розсекречуванню (п. 5.9 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16 листопада 2012 року [18]).

Тому на момент закінчення досудового розслідування ознайомлення відповідних учасників провадження з результатами проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється в загальному порядку (без застосування правил гл. 40 КПК України).

Матеріали, що становлять державну таємницю, зберігаються разом із матеріалами кримінального провадження. Проте, якщо матеріальні носії секретної інформації не долучені до матеріалів досудового розслідування, вони передаються на зберігання до режимносекретного підрозділу органу досудового розслідування (ч. 6 ст. 517 КПК України).

Відповідно до загальних вимог режиму секретності обов'язковою умовою участі у кримінальному провадженні, що становить державну таємницю, є наявність:

- допуску до державної таємниці відповідного ступеня секретності;
- доступу до конкретної секретної інформації та її матеріальних носіїв.

Як слушно зазначає С. О. Ковальчук, наявність допуску до державної таємниці є обов'язковою умовою отримання доступу до цієї інформації для всіх суб'єктів кримінального провадження, в тому числі й слідчого, прокурора, судді тощо [19, с. 192]. Допуск до державної таємниці оформлюється відповідними підрозділами СБУ. Право знайомитися із

секретною інформацією без оформлення допуску ч. 3 ст. 517 КПК України надає **тільки** підозрюваному та обвинуваченому, однак **тільки** після роз'яснення їм вимог ст. 28 Закону України «Про державну таємницю» та попередження про **кримінальну** відповідальність за розголошення відомостей, що становлять **державну** таємницю.

Щодо доступу до **конкретної** секретної інформації, то процедура його отримання залежить від **процесуального** статусу учасника:

— для осіб, які ведуть **кримінальне** провадження (слідчого, прокурора, судді), доступ до **секретної** інформації цього **кримінального** провадження є **невід'ємною** частиною **посадових** повноважень;

— захиснику, **законному** представнику підозрюваного, обвинуваченого, потерпілому та його представнику, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю **судового** засідання, судовому розпоряднику доступ до **секретної** інформації, ознайомлення з якою потрібне для здійснення **своїх** прав і обов'язків, **передбачених КПК України**, надається рішенням або керівника органу **досудового** розслідування, або прокурора, або суду. Таке рішення приймається у формі **відповідного** наказу або **письмового розпорядження** ;

— для підозрюваного та обвинуваченого **КПК України** не передбачає **спеціальної** процедури отримання доступу до **конкретної** інформації, вони автоматично отримують право доступу в разі надання їм відповідних матеріалів (після роз'яснення обов'язку збереження **державної** таємниці).

Таким учасникам, як потерпілий, **його представник**, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник, забороняється робити копії та виписки з матеріалів, які містять **державну** таємницю.

Підозрюваному, обвинуваченому, їх захисникам та **законним** представникам забороняється робити копії з матеріалів, які містять **державну** таємницю, але дозволяється робити виписки з них (з метою належної підготовки до захисту). Такі виписки опечатуються особою, якою були зроблені, у вигляді, що унеможлиблює ознайомлення з їх змістом. Ознайомлення зі змістом виписок будь-кого, крім особи, яка їх зробила, не допускається. Виписки зберігаються з дотриманням вимог режиму секретності в органі **досудового** розслідування або суді та надаються особі, яка їх склала, на її вимогу: під час досудового розслідування — у приміщенні органу **досудового** розслідування, під час **судового** провадження — у приміщенні суду. Вносити виписки за межі **зазначених** приміщень **заборонено**.

Доречно погодитися з думкою Ю. П. Аленіна, який вказує про необхідність приєднання **письмового** підтвердження факту доступу й ознайомлення з **наданими** матеріалами до матеріалів **кримінального** провадження як підтвердження **того**, що кожна зі сторін виконала свої обов'язки і не порушила прав учасників **кримінального** провадження, передбачених КПК України, зокрема права на ознайомлення з матеріалами **досудового** розслідування, та вимагати відкриття матеріалів [20, с. 239].

Проведення експертизи без надання експерту відомостей, що містять **державну** таємницю, здійснюється **в загальному** порядку. Проте, у тому випадку, якщо у **кримінальному** провадженні виникає потреба звернутися до експерта для отримання висновку щодо:

- законності віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, **державної** безпеки та охорони правопорядку до **державної** таємниці;
- зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування;

— підготовки висновку щодо завданої **національній** безпеці України шкоди у разі розголошення **секретної** інформації чи втрати матеріальних носіїв **такої** інформації, така експертиза здійснюється посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць, відповідно до закону у сфері **державної** таємниці (ст. 518 КПК України).

Факт наявності у кримінальному провадженні відомостей, що складають державну таємницю, не є спричиняє обмеження прав його учасників. Виняток складають випадки, що передбачені законом та спричинені потребою охорони державної таємниці. Сфера обмежень прав учасників кримінального провадження встановлені нормами КПК України і Закону України «Про державну таємницю». Зокрема, ст. у 29 цього Закону законодавець встановив загальні обмеження прав особи, якій було надано допуск і доступ до державної таємниці та яка реально була обізнана з такими відомостями: 1) обмеження права виїзду для постійного місця проживання в іншу державу до розсекречування відповідної інформації, однак не більш як на п'ять років з моменту припинення діяльності, що була пов'язана з державною таємницею (за винятком виїзду особи до держави, з якою Україна уклала міжнародні договори, якими передбачено такий виїзд і які ратифіковані Верховною Радою України); 2) обмеження свободи інформаційної діяльності, що слідує із Закону України «Про державну таємницю» (зокрема, ст. 31 цього Закону встановлено обмеження на оприлюднення секретної інформації у пресі та інших ЗМІ та переміщення матеріалів, які містять таку інформацію, через державний кордон).

До спеціальних обмежень обмеження прав учасників кримінального провадження, які встановлені норми кримінального процесуального законодавства встановлюють спеціальні, необхідно віднести: 1) надання учасникам кримінального провадження доступу до матеріалів, у яких містяться відомості, що віднесені законом до державної таємниці, виходячи з обставин, установлених під час кримінального провадження (ч. 4 ст. 517 КПК

України); 2) заборона учасникам кримінального провадження виготовляти копій матеріалів, які містять державну таємницю (ч. 5 ст. 517 КПК України); 3) обмеження права щодо виготовлення та зберігання учасниками кримінального провадження виписок з матеріалів, які містять державну таємницю, та ознайомлення із змістом цих матеріалів (ч. 5 ст. 517 КПК України); 4) обмеження права на інформування про обставини кримінального провадження з причини ненаведенням відомостей, що становлять державну таємницю, у процесуальних рішеннях і висновку державного експерта з питань таємниць (ч. 2 ст. 517, ч. 2 ст. 518 КПК України), проголошення рішення суду із пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закриті судові засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення (ч. 7 ст. 27 КПК України).

З метою необхідністю забезпечення охорони державної таємниці, у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять таку таємницю, можуть установлюватися й інші обмеження прав учасників кримінального провадження. Такі обмеження установлюються винятково законом і спрямовані на нерозголошення відомостей, що становлять державну таємницю. Водночас, встановлені законом способи охорони державної таємниці повинні виключати можливість необґрунтованого обмеження прав учасників кримінального провадження, які надані їм кримінальним процесуальним законодавством.

Висновки

Кримінально-правова охорона державної таємниці пройшла тривалий історичний шлях свого становлення. Перші законодавчі норми про кримінальну відповідальність за порушення тих чи інших таємниць передбачені ще в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1885 року та Кримінальному уложенні 1903 року. У період до 1922 року окремими кримінально-правовими засобами охоронялась державна, банківська, кредитна, податкова, акціонерна, торговельна, комерційна, канцелярська, приватна таємниці, таємниця листування

У КК УРСР 1927 року крім відповідальності за розголошення державної таємниці, а також відомостей, що не підлягають розголошенню, законом про кримінальну відповідальність охоронялася таємниця попереднього слідства, дізнання чи ревізійного обстеження. За розголошення інших таємниць кримінальна відповідальність не передбачалася. З прийняттям КК УРСР 1960 року було передбачене детальне розмежування відповідальності за незаконне поводження з інформацією з обмеженим доступом. Однак відомості, що становлять конфіденційну інформацію, що є власністю держави, окремими кримінально-правовими засобами не охоронялися.

Для кваліфікації розголошення державної таємниці суттєвого значення набуває встановлення кожної обставини чи ознаки даного злочину. Тому що будь-яка з них може ґрунтовно вплинути на правильність рішення про наявності у діянні особи складу злочину. Тому важливим є досконале знання законодавства, яке передбачає кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці в Україні.

Розголошення державної таємниці, яке передбачене ч. 1 ст. 328 КК України, необхідно вважати закінченим з часу, коли відомості, які становлять державну таємницю, були сприйняті сторонньою особою в обсязі, що засвідчує перехід даної інформації до такої особи.

Щодо об'єктивної сторони складу злочину про розголошення державної таємниці, то діяння (дію або бездіяльність) особи необхідно розглядати як таке, внаслідок якого секретна інформація, яка була їй довірена або стала відома їй внаслідок виконанням службових обов'язків, була сприйнята принаймні однією сторонньою особою

До кримінальній відповідальності за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, притягується фізична осудна особа, якій на момент скоєння злочину виповнилося 16 років і має або мала допуск до державної таємниці, а так само взяла на себе письмове зобов'язання щодо збереження (нерозголошення) секретної інформації, довіреної чи такої, що стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Регулювання здійснення кримінального провадження, що містить державну таємницю, відбувається з одночасним дотриманням двох однаково важливих, хоча й протилежних, інтересів. З одного боку, закон встановлює гарантії збереження державної таємниці, оскільки передбачає доступ до неї тільки тих слідчих, прокурорів, суддів та захисників, які мають допуск до державної таємниці, а значить, і несуть відповідальність за її розголошення. З іншого боку, для таких учасників, як підозрювані, закон передбачає можливість ознайомлення з відомостями, що становлять державну таємницю, і без наявності оформленого допуску до неї. Однак і в цьому разі передбачено гарантію у вигляді заборони робити копії з цієї інформації, а зроблені нотатки мають зберігатися в опечатаному вигляді в органі досудового розслідування і передаватися до суду разом із матеріалами кримінального провадження.

Список використаної літератури:

1. Панов М. І. Методологічні засади дослідження проблем Особливої частини кримінального права / М. І. Панов, Н. О. Гуторова // Проблеми боротьби зі злочинністю. – 2009. – № 100. – С. 291–304
2. Уголовное Уложение, Высочайше утверждённое 22 марта 1903 г. – СПб., 1903.
3. Мазуров В. А. Тайна: государственная, коммерческая, банковская, частной жизни. Уголовно–правовая защита : учебное пособие / под научн. рук. д–ра юрид. наук, проф. С. В. Землюкова. – М., 2003. – 258 с.
4. Об утверждении перечня сведений, которые по своему содержанию являются специально охраняемой государственной тайной: Постановление СНК СССР от 27 апреля 1926 г. // СЗ СССР, 1926. – № 32. – Ст. 213.
5. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. – М., 1953. – 37 с.
6. Об ответственности за разглашение государственной тайны и утрату документов, содержащих государственную тайну. Указ Президиума Верховного Совета СССР // Сборник Законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР, 1938–1958 гг. – М., 1959. – 470 с.
7. Уголовный Кодекс Украины: Научно–практический комментарий (ответственные редакторы Яценко С. С., Шакун В. И.). – К.: Правові джерела, 1998. – 1088 с.
8. Дурманов Н. Д. Государственная и военная тайна / Н. Д. Дурманов ; Ин–т права АН СССР. – М., 1942. – 58 с.
9. Савельев Л. Бдительность – наше оружие. – Изд. 2–е, перераб. – М., 1952. – 102 с.
10. Ахметшин Х. М. Уголовная ответственность военнослужащих за разглашение государственной и военной тайны по советскому уголовному праву : автореф. дисс. – М., 1952. – 24 с..

11. Ответственность за государственные преступления / авт. кол. Д. И. Богатиков, И. А. Бушев, Н. М. Иванов и др. ; под ред. В. И. Курляндского, М. П. Карпушина. – М., 1965. – Часть 2. Иные государственные преступления. – 242 с.

12. Про інформацію : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

13. Про державну таємницю : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

14. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001, № 25–26. – Ст.131

15. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Служби безпеки України від 12.08.2005 р. №440 [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>

16. Олійник В. Методологія дослідження кримінально-правової охорони державної таємниці / В. Олійник // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 3(41).– С 58–62.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-УІ // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, 11–12, 13. – Ст. 88.

18. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

19. Ковальчук С. О. Процесуальний порядок відкриття матеріалів кримінального провадження / С. О. Ковальчук // Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 190–195.

20. Аленін Ю. П. Особливості відкриття матеріалів іншій стороні за новим КПК України / Ю. П. Аленін // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали IV Міжнар. наук.–практ. конф., присвяч. 95–річчю з дня народження проф. М. В. Салтевського (Одеса, 2 листоп. 2012 р.). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 237–240